

«فرهیختگان» ۳ سناریوی پیش‌روی دانشگاه علمی کاربردی را بررسی کرد

فقط ادغام کافی نیست

زهرا رضانی

خبرنگار گروه دانشگاه

دانشگاه علمی کاربردی با عمری بیش از ۳ دهه، قرار بود یکی از بازوهای آموزش‌های مهارتی در کشور باشد. دانشگاهی که شکل‌گیری آن در هم‌راه سال ۷۰ بود و مصوب شد تا از این طریق نیاز ارائه تربیت نیروی فنی مورد نیاز بازار در حیطه‌های مختلف رفع شود. این دانشگاه در ابتدای راه توانست به سرعت مورد توجه قرار بگیرد به طوری که ظرف ۱۴ سال ۳۰۰ مرکز را در استان‌های مختلف راه‌اندازی کرد. راه دستگاه‌های اجرایی برای دانشگاه‌داری هم به همین وسیله باز شد، موضوعی که در دهه ۹۰ یکی از منازعات مهم آموزش عالی بود و در اواسط این دهه با مصوبه شورای اداری به تاریخ پیوست حالا اما به نظر می‌رسد دانشگاه جامع علمی کاربردی پس از انتشار گاه و بی‌گاه اخبار تعطیلی و تعدیل و ادغام، سوزه بعدی ساماندهی است.

۱۱

از خالی ماندن ۷۵ درصدی ظرفیت تا ریزش ۶۵ هزار نفری هیات‌علمی

دانشگاه علمی کاربردی که در دوران اوج فعالیتش توانسته بود هزار و ۸۰ مرکز را در نقاط مختلف کشور راه‌اندازی کند، حالا در شرایطی به سر می‌برد که با نیمی از توان زیرساختی خود فعالیت می‌کند. بعد از رشد بی‌رویه و البته خالی ماندن ظرفیت‌های مربوط به این دانشگاه، براساس مصوبه شورای عالی اداری مبنی بر عدم فعالیت مراکز وابسته به دولت و پایین بودن کیفیت آموزش در این دانشگاه، تعداد مراکز علمی کاربردی به اجبار به ۵۷۰ مرکز رسید. البته این ریزش تنها در بحث جمع شدن مراکز نبود، بلکه به گفته رئیس سابق این دانشگاه در شهریورماه سال گذشته، ۷۵ درصد از ظرفیت این دانشگاه خالی مانده که نشان از عدم تمایل دانشجویان برای تحصیل در مراکز وابسته به این دانشگاه دارد، در این میان نمی‌توان ریزش چشمگیر جمعیت اعضای هیات‌علمی این دانشگاه از ۹۰ هزار به ۲۵ هزار مدرس را نادیده گرفت؛ موضوعی که نشان از جذب بدون ضابطه اساتید در این دانشگاه طی بیش از دو دهه گذشته دارد. در چنین وضعیتی طبیعی است که تمام فعالیت این دانشگاه شاید بیش از آن که باری‌کننده آموزش عالی باشد، باری برای مجموعه آموزشی تلقی شود. موضوعی که شاهد مثال آن هم طرح دوباره ساماندهی دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی فاقد تقاضاست که اخیراً در نامه رئیس‌جمهور به وزیر علوم تکرار و به‌صراحت از بازنگری در وضعیت دانشگاه علمی کاربردی نام برده شده است. البته ساماندهی موسسات آموزش عالی مدنظر رئیس‌جمهور تنها به این دانشگاه معطوف نشده بود و بازتعریف و ساماندهی واحدهای پیام‌نور در دانشگاه‌های دولتی مرکز استان هم یکی دیگر از دستوراتی است که شخص اول اجرایی کشور به وزیر علوم داده است. شاید باید این دستور اخیر را آغازی بر شکل‌دهی دیگر یا فاز جدید ساماندهی آموزش عالی دید که در چند سال اخیر تا حدودی موفقیت‌آمیز پیش رفت اما به‌واسطه ادغام و تعطیلی برخی مراکز دولتی کوچک دانشگاهی که حواشی متعددی در پی داشت، از گزند مدیران و نمایندگان استان‌ها در امان نماند.

۳ سناریوی برگ آخر علمی کاربردی

درست است که طبق دستور رئیس‌جمهور، دانشگاه علمی کاربردی باید در دانشگاه فنی‌وحرفه‌ای ادغام شود اما شاید بتوان در نگاهی کلان‌تر برای این ساماندهی سناریوهای دیگری هم متصور شد. واگذاری مراکز علمی کاربردی به دانشگاه‌های دولتی را می‌توان یکی از آنها دانست. اتفاقی که خوش‌بینانه و در صورت تحقق با توجه به امکاناتی که این دو زیرنظام آموزشی در اختیار دارند، می‌تواند هم به تقویت برگزاری دوره‌های مهارتی که چندسالی است در این دانشگاه‌های مطرح دولتی دنبال می‌شود، بینجامد و هم درنهایت باعث ارتقای جایگاه این دانشگاه‌ها در نظام‌های رتبه‌بندی بین‌المللی شود.

بازار آموزش‌های مهارتی و دوره‌های کوتاه‌مدت آنقدر جذاب و پرکشش هست که بتوانیم مجموعه علمی کاربردی را فارغ از حمایت‌های دولتی هم متصور شویم. به بیان دیگر واگذاری این دانشگاه به بخش خصوصی را هم باید یکی دیگر از گزینه‌های معرفی کرد که می‌تواند بازوی کشور در حوزه تربیت نیروی مهارتی را تقویت کند، اتفاقی که قطعاً شرایط متفاوتی را در این دانشگاه رقم می‌زند، یعنی در چنین وضعیتی دانشگاه علمی کاربردی مجبور می‌شود خود را با توجه به نیاز بازار، وفق داده و با به‌روز نگه‌داشتن خود، بستر را برای تربیت نیروی مهارتی به معنی واقعی فراهم کند. موضوع اصلی در فعالیت‌های بخش خصوصی بحث کسب سود است و همین مساله دلیلی برای جلوگیری از رشد بی‌رویه مراکز علمی کاربردی خواهد بود.

بحث ساماندهی زیرنظام‌های آموزش عالی موضوع تازه‌ای نیست، اما شاید مهم‌تر از ادغام، بحث الزاماتی است که باید مدنظر قرار بگیرد، یعنی صرف ادغام دو مجموعه آموزشی با یکدیگر نمی‌توان انتظار رفع چالش‌های موجود را داشت و می‌تواند تا مسئولان آموزش عالی با شناسایی

دقیق دلایل رسیدن به وضعیت فعلی در حوزه آموزش عالی، هم‌زمان با ادغام دانشگاه علمی کاربردی، دیگر بسترهای لازم برای برون‌رفت از وضعیت فعلی را هم مدنظر قرار دهند.

باید از موازی‌کاری دو بازوی آموزش‌های مهارتی جلوگیری کرد

یکی از اصلی‌ترین موضوعات درباره دانشگاه علمی کاربردی بررسی مأموریت‌هاست، مولفه‌ای که جبارعلی ذاکری، رئیس سابق و عضو هیات‌علمی دانشگاه علم‌و‌صنعت با بیان اینکه دوره‌های مهارتی جزء الزاماتی است که باید برای دانشجویان آن را لحاظ کرد، می‌گوید: «باید شرایط را به گونه‌ای رقم‌بزنیم

تا دانشجویان صرفاً به اندوخته‌های آموزشی که در دوران تحصیل فرا می‌گیرند، اکتفا نکرده و به همین منظور باید دوره‌های خاص مهارت‌آموزی را پشت سر بگذارند، به همین دلیل برخی از دانشگاه‌ها سال‌هاست که چنین دوره‌هایی را هم‌زمان با مباحث تئوری و آموزشی برای دانشجویان شان برپا می‌کنند. قطعاً برگزاری دوره‌های مهارتی، توانمندی دانش‌آموخته را بسزای ورود به بازار کار افزایش داده و باعث می‌شود تا او بتواند از اندوخته‌های علمی و اجرایی‌اش به‌درستی استفاده کند و مشکلاتش را برای ورود به صنعت و حیطه مهندسی کشور، کاهش می‌دهد.»

رئیس سابق دانشگاه علم‌و‌صنعت درباره اولین سناریو مربوط به دانشگاه علمی کاربردی یعنی ادغام آن با دانشگاه

رئیس سابق دانشگاه فنی‌وحرفه‌ای:

ادغام به تنهایی نمی‌تواند مشکلات آموزش‌های مهارتی را حل کند

می‌شود در اختیار هیات‌موسس هر مرکز قرار می‌گیرد و مابقی در اختیار دانشگاه علمی کاربردی کشور است. با این حال اگر بخش خصوصی بتواند آموزش‌های مهارتی را ارائه دهد، باید آنها را تشویق کرد اما مشکل اینجاست به‌دلیل هزینه‌های بالای آموزش مهارتی، بیشتر این آموزش‌ها به رشته‌های فرهنگ و هنر که نیازی به تاسیس آزمایشگاه و کارگاه ندارد، سوق داده شده است. اکثر رشته‌های این دانشگاه در حوزه فرهنگ و هنر بوده و بخش اعظم دانشجویان آن هم در برهه‌های کارمندان دولتی بودند، همچنین در بحث کیفیت آموزش و اعتبار مدرک علامت سوال وجود دارد. با این حال متفقد ادغام این دانشگاه کاری ضروری است که باید صورت بگیرد، اما باید الزامات آن درست شود.»

او با بیان اینکه ادغام دانشگاه علمی کاربردی با دانشگاه‌های دولتی هم نیازمند الزاماتی است و صرف ادغام این دانشگاه با هر زیرنظام دیگری نمی‌توان انتظار حل مشکلات را داشت، اظهار داشت: «پایه آموزش مهارتی براساس بازار کار است، یعنی زیرنظام‌های این بخش طبق وضعیت بازار، نیاز به ارائه آموزش‌ها دارند، امروز با توجه به رشد فناوری و تغییرات حوزه اقتصادی و اجتماعی، یکی از الزامات اساسی آموزش مهارتی همان بازار کار است و باید این مساله مدنظر قرار بگیرد. یعنی اگر بخوایم صرفاً این دانشگاه را با دانشگاه دیگری ادغام کنیم اما روند ارائه آموزش‌ها همانند سابق باشد، طبیعتاً مشکلی حل نخواهد شد.»

مشکل اصلی عدم ارتباط با بازار کار و رصد بازار است

رئیس سابق دانشگاه فنی‌وحرفه‌ای افزود: «مشکل اصلی آموزش‌های مهارتی کشور عدم ارتباط آنها با بازار کار فعلی و رصد وضعیت بازار کار آینده است که باید این مهم مدنظر قرار بگیرد. در مقابل باید الزامات این نوع آموزش را رعایت کرد، یعنی آموزش‌ها در محیط واقعی کار ایجاد شود که تحقق این مساله نیازمند نزدیکی بخش آموزش‌های مهارتی با بخش‌های مختلف صنعتی و کشاورزی است و امروز در دنیا این اتصال برقرار شده و ما هم باید به این سمت حرکت کنیم. مولفه دیگر این است که ماهیت درس‌های مهارتی، عملی است و به همین دلیل نیاز به آزمایشگاه و کارگاه‌های مرتبط داریم و با توجه به شرایط موجود، نیازمند سرمایه‌گذاری عظیمی در این حوزه هستیم. نیاز دیگر هم برنامه درسی مبتنی بر شایستگی و مربی و استادکار است.»

صالحی عمران گفت: «در دانشگاه فنی‌وحرفه‌ای نزدیک به هزار استادکار داریم اما دانشگاه علمی کاربردی، مربیان حق‌التدریس دارد و به‌صورت کلی در حوزه کار مربی حرفه‌ای که بتواند آموزش‌های لازم را به نیروی انسانی منتقل کند، دچار ضعف هستیم و مساله دیگر هم اینکه اصلاً الزامی برای تربیت استادکار نداریم. البته بخشی از این مشکل به سیستم‌های ارزشیابی برمی‌گردد که باید برخی از آن‌ها را از سوی نظام‌های خارج از دانشگاه صورت بگیرد، اما متأسفانه ما سیستم تعریف شده‌ای در کشور نداریم که بتواند صلاحیت‌های مربیان مربوط به بخش مهارتی کشور را تایید کند.»

کاربردی استقبال و اقدام به ارائه آن کرد و به همین دلیل غالب دانشجویان این دانشگاه هم برای همان بخش مدنظر تربیت و گاه‌ها هم استقبال می‌شدند. قطعاً این ادغام باعث کاهش ظرفیت پذیرش می‌شود؛ چراکه با این کار تنها متناسب با نیاز آموزشی، دانشجو در این مراکز پذیرش می‌شود که این اتفاق هم برای دولت و هم برای حوزه آموزش عالی کشور مفید خواهد بود.

بخش خصوصی توانایی ارائه آموزش‌های مهارتی را ندارد

سناریوی واگذاری این دانشگاه به بخش خصوصی هر چند کاملاً از سوی ذاکری نفی نشد، اما توجه به الزامات آن موضوعی است که باید مدنظر قرار بگیرد. ذاکری معتقد است: «اگر بنا به خصوصی‌سازی این مراکز باشد باید مراحل مختلفی را برای آن تعریف کرد و صرفاً و یکی برخورد کردن، تصمیم‌درستی نیست. یعنی باید بخش‌هایی از فعالیت‌ها را به بخش خصوصی واگذار کنیم و نمی‌توان کلیت کار را از همان روز اول به بخش خصوصی داد. امروز موسسات آموزش خصوصی در کشورمان فعال است و می‌توان این مساله را راهبری کرد اما باید محدودیت‌ها را لحاظ کرد. مساله دیگر اینکه به نظر نمی‌رسد بخش خصوصی بتواند در همان ابتدای کار کل تجهیزات آموزش عالی حوزه علمی و کاربردی را از دولت بخرد و بعدی می‌دانم که بتواند تحلیل درستی از سوددهی این حوزه داشته باشد.»

سناریوی دیگر یعنی واگذاری این مراکز به پیام‌نور یا به دانشگاه‌های دولتی مرکز استان اما موضوعی است که تحقیقش می‌تواند به کمک دانشگاه‌های دولتی و در یک کلام نظام آموزش عالی بیاورد و ذاکری درباره‌اش می‌گوید: «در یک کلام باید عرضه و تقاضا در حوزه آموزش عالی مدیریت شود، اگر احساس می‌کنیم تقاضا برای واحدهای پیام‌نور کاهش یافته یا کیفیت آموزش به دلیل محدود بودن سرنانه اعضای هیات‌علمی مان پایین است، ساماندهی آموزش عالی ضرورت دارد و باید در این ساماندهی از ظرفیت پیام‌نور به‌درستی استفاده کرد.»

تجمع دانشگاه‌های مهارتی بستر استفاده از منابع را فراهم می‌کند

علی نظری، رئیس دانشگاه لرستان، با تأیید مدل ادغام دانشگاه علمی کاربردی با فنی‌وحرفه‌ای می‌گوید: «هر دو دانشگاه بحث مهارتی را در کشور دنبال می‌کنند و هویت آنها یکسان است، به این معنا که هر دو دانشگاه به دنبال آن هستند که دانشجویان آنها به‌اصطلاح آچار به دست شوند و در مقطع کارشناسی افراد بتوانند مهارتی را در حوزه‌های مختلف مورد نیاز جامعه فرا بگیرند، قطعاً هر دانشگاه هم ظرفیت‌هایی خاص خودش را دارد که از جمله آن می‌توان به اعضای هیات‌علمی و زیرساخت‌های فیزیکی اشاره کرد که برشمردن واحدهای علمی و کاربردی به‌عنوان واحدی از دانشگاه فنی و حرفه‌ای یا به‌اصطلاح ادغام این دو دانشگاه کار بسیار مبارکی در راستای جلوگیری از هدررفت منابع و متمرکز کردن تقاضای مربوط به این دو دانشگاه است. قطعاً این کار باعث اثربخشی بیشتر این دانشگاه‌ها خواهد شد.» او معتقد است این ساماندهی هیچ‌خللی به اصل مأموریت‌ها وارد نمی‌کند، اما ممکن است عده‌ای از اینکه با دانشگاه دیگری ادغام شوند، ناراحت باشند اما مساله اصلی این است که چنین اتفاقی باعث مدیریت منابع در حوزه آموزش‌های مهارتی می‌شود و تحقق دستور رئیس‌جمهور درباره ساماندهی دانشگاه‌ها مزایای مختلفی را در بعد به‌اشتراک‌گذاری منابع و رشد آموزش و پژوهش خواهد داشت.

رئیس دانشگاه لرستان اضافه می‌کند: «یکی از چالش‌های ما بحث پراکندگی دانشجو در مراکز آموزش عالی و در مقابل تمرکز اعضای هیات‌علمی در واحدهای مختلف است؛ یعنی ما یا با واحدهایی روبه‌رو هستیم که با هیات‌علمی کمی دارند، اما تعداد دانشجویی آنها زیاد است. با هیات‌علمی زیادی دارند اما دانشجوی به میزان کافی نیست و قطعاً با تحقق ادغام، باعث می‌شود تا نسبت هیات‌علمی به جمعیت دانشجویی هم تا حدی متعادل‌تر شود.»

واگذاری مراکز علمی کاربردی همانند پیام‌نور به دانشگاه‌های دولتی مرکز استان هم موضوعی است که نظری آن را دلیلی برای جلوگیری از هدررفت منابع در کشور می‌داند. او می‌گوید: «در دانشگاه‌های دولتی به‌ویژه مراکز استانی، امکانات آموزشی بیشتری به‌ویژه در حوزه آزمایشگاهی داشته و رتبه‌های اساتیدی آنها هم بالاتر است. یعنی در هر دانشگاه دولتی ۴۰ تا ۵۰ استاد تمام داریم که این ظرفیت در دیگر دانشگاه‌ها موجود نیست، طبیعتاً این ادغام باعث می‌شود تا دانشجویان بتوانند از ظرفیت اساتید، آزمایشگاهی و تجهیزات استفاده بیشتری داشته باشند. از طرفی هم گاهی می‌بینیم دانشگاه‌های دولتی ما با کمبود فضای فیزیکی روبه‌رو هستیم که استفاده از ظرفیت دیگر دانشگاه‌ها بستر را برای به‌اشتراک‌گذاری منابع برای آموزش دانشجویان فراهم می‌کند. امروز دنیا، دنیای به‌اشتراک‌گذاری منابع است، متأسفانه ما به حدی منابع مان را انحصاری و شخصی‌سازی کرده‌ایم که با مشکلاتی روبه‌رو شدیم، نباید فراموش کرد که امروز دنیا از انحصاری کردن منابع پرهیز می‌کند.»